

het gevolg geweest van de acties der Indonesische nationalisten – wij dienen dus die acties zowel onder het Nederlands bewind in de periode tot de capitulatie van Kalidjati als in de daarop volgende drie-en-een-half jaar van Japanse bezetting met enige uitgebreidheid weer te geven en in verschillende hoofdstukken die op dit hoofdstuk volgen, zal dan ook de verhouding tussen het gouvernement en de nationalistische beweging centraal staan. Het gouvernement heeft aan die beweging veel aandacht besteed, óók evenwel aan tal van andere zaken waarvan wij bij één, een van de belangrijkste, al stil stonden: het onderwijs. Maar er zijn er meer die hier vermeld dienen te worden, vooral voorzover zij een gunstig effect hadden op het inheemse deel van de samenleving.

Wij denken dan in de eerste plaats aan de gezondheidszorg: van belang, stellig, voor de in Indië aanwezige blanken (epidemieën kennen geen verschil in huidskleur) maar ook en misschien wel in de eerste plaats voor de veruit grootste groep uit de overige bevolking: de inheemsen. Een eenvoudige opleiding van inheemse medici begon, gelijk eerder vermeld, al in 1851 aan de Dokter-*Djawa*-school te Batavia; zij werd in het begin van de twintigste eeuw omgezet tot de School tot opleiding van Indische artsen, de *Stovia*, waaraan korte tijd later te Soerabaja nog een Nederlands-Indische Artsenschool, de *Nias*, werd toegevoegd. Indië kreeg dus een zeker aantal, aanvankelijk simpel, later degelijk opgeleide inheemse artsen, 'gouvernements-Indische artsen', zoals zij heetten; er waren er in '40 ca. tweehonderdvijftig (ruim twintig van die artsen waren van Chinese of Europese afkomst). Daarnaast waren er ook ruim zestig inheemsen onder de in totaal ruim honderdvijftig academisch opgeleiden die 'gouvernementsarts' heetten. Onder de niet-inheemse gouvernementsartsen bevonden zich behalve Nederlanders ook nogal wat Denen, Duitsers en Oostenrijkers.¹ Naast hen waren in de grote steden particuliere medici, elders artsen van zending en missie werkzaam alsook van ca. 1900 af artsen die verbonden waren aan de gezondheidscentra van enkele grote cultuurondernemingen.² Het was van wezenlijk belang, ook voor de gestage bevolkingsgroei, dat volksziekten die de eeuwen door de inheemse bevolking hadden geteisterd, effectief bestreden werden:

¹ Was ter plaatse geen gouvernementsarts aanwezig maar wel een militaire arts (officier van gezondheid), dan hield deze een polikliniek voor de inheemse bevolking. ² Wij schatten (precieze cijfers zijn niet bekend) dat er in Indië met zijn ca. zeventig miljoen inwoners ca. 1940 omstreeks duizend al of niet academisch opgeleide artsen waren; in Nederland waren er op een bevolking van ca. negen miljoen inwoners ca. zesduizendvijfhonderd, naar verhouding meer dan vijftig maal zoveel.